

Blitzkrieg - porijeklo, metode i razvitak mobilnog ratovaja njemačke vojske do 1943. godine

Burić, Eugen

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:341006>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet u Rijeci

RIJEKA

EUGEN BURIC

BLITZKRIEG – PORIJEKLO, METODE I RAZVITAK MOBILNOG RATOVANJA

NJEMAČKE VOJSKE DO 1943. GODINE

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, svibanj 2020. godine

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
RIJEKA

EUGEN BURIĆ

**BLITZKRIEG – PORIJEKLO, METODE I RAZVITAK MOBILNOG RATOVANJA
NJEMAČKE VOJSKE DO 1943. GODINE**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: dr. sc. Darko Dukovski

Student: Eugen Burić

Smjer: Povijest / Povijest umjetnosti

Treća godina preddiplomskog studija

Rijeka, svibanj 2020. godine

SAŽETAK

Mobilno ratovanje moguće je pronaći još od najranijih bitaka u ljudskoj povijesti, od doba kada je čovjek odlučio u svoje bitke i ratove ubaciti konje i kola. U današnje vrijeme, s mogućnostima koje pružaju automobili, kamioni, tenkovi i različita druga sredstva za prijevoz i za vođenje borbi, moglo bi se reći da je u suvremenim sukobima mobilno ratovanje nemoguće izbjeći. Način na koji je njemačka vojska vodila borbe u Drugom svjetskom ratu, od 1939. do 1945. godine, a što mnogi nazivaju „Blitzkriegom”, smatra se najboljim primjerom i oblikom mobilnog ratovanja u suvremeno doba. No, koliko je to ratovanje suvremeno, toliko je i kompleksno kada dolazi vrijeme za njegovu primjenu. Ovaj rad bavit će se metodama, porijeklom i razvitkom mobilnog ratovanja za kakvim je težila njemačka vojska i kako se taj oblik ratovanja primjenjivao u oružanim sukobima. Važno je napomenuti i to kako se mnoge ideje i metode razvijene tada primjenjuju i u suvremenijim sukobima.

Ključne riječi: Blitzkrieg, mobilno ratovanje, metode, oružje, tenkovi, metoda, razvitak, zrakoplov

SADRŽAJ

I. Uvod.....	1
II. Porijeklo Blitzkriega.....	3
2.1 Schliffenov plan.....	4
2.2 Kaiserschlacht.....	5
III. Razvoj novih ideja.....	8
3.1 Freikorps, Sturmabteilung i Reichswehr.....	9
3.2 Učenje od dojučerašnjih neprijatelja.....	10
3.3 Ideje Heinza Guderiana.....	11
IV. Tehnika i ključ doktrine Blitzkriega.....	12
4.1 Luftwaffe.....	12
4.2 Promjene u topništvu.....	13
4.3. Uloga motornih vozila.....	13
4.4 Prijevoz i pokret njemačkih divizija – uloga željeznice.....	14
4.5 Mjesto i pravac udara – „Schwererpunkt”.....	14
4.6 Inženjerske jedinice i uloga tenka.....	15
V. Napad na Poljsku.....	16
5.1 Početak napada i razbijanje poljskih planova.....	16
5.2 Kraj poljskog otpora.....	17
5.3 Učenje iz grešaka i mirovanje ratišta.....	18
VI. Žuti plan i „zamah srpom” – poraz saveznika.....	20

6.1 Njemački udar na Nizozemsku.....	22
6.2 Zavaravanje saveznika u Belgiji.....	23
6.3 Prava točka udara i proboj francuskog bojišta.....	23
6.4 Zatvaranje obruča i slom francuske vojske.....	25
VII. Poraz na istočnom bojištu 1941. – 1943	26
7.1 Preambiciozni ciljevi.....	26
7.2 Blitzkrieg SSSR-a na Donu.....	28
7.3 Bitka kod Kurska – slom njemačkog <i>blitzkriega</i>.....	29
XI. Zaključak.....	30
X. Bibliografija.....	31

I. UVOD

Blitzkrieg ili, kako se obično prevodi, „munjeviti rat” način je mobilnog ratovanja kojim se teži izbjeći rat iscrpljivanja, a koji bi rezultirao velikim ljudskim i materijalnim gubicima. Takva vrsta rata rijetko je kada davala napadaču onakav rezultat kakav je prvotno zamislio. Doktrina Blitzkriega temelji se na suradnji različitih grana oružane sile te spoju različitih vojnih doktrina i taktika koje su vrlo precizno povezane u jednu skladnu cjelinu. Iako nije jedini primjer mobilnog ratovanja i nije jedina nova vojna taktika koja se primjenjivala u Drugom svjetskom ratu, svakako ju je moguće ubrojiti među najpoznatije. Jasno je da nešto tako složeno kao Blitzkrieg nije nastalo preko noći i da je bilo potrebno uskladiti mnogo čimbenika kako bi se ta doktrina primijenila u praksi.

Cilj je završnog rada prikazati dugotrajan razvoj doktrine Blitzkriega i njegovu primjenu od strane njemačke vojske u oružanim sukobima s Francuskom, Poljskom i SSSR-om. Budući da je riječ o razvoju jedne ratne doktrine ili spoja više njih isključivo unutar njemačke vojske, istraživanje razvoja svih doktrina koje su joj srodne u drugim vojskama bio bi prevelik zadatak. Isto tako, u radu neće biti obuhvaćene sve bitke u kojima je primjenjivan Blitzkrieg ili mobilno ratovanje, već samo oni primjeri koje autor ovog rada smatra najvažnijima. Kronološki će se proučiti razvoj jednoga primitivnijeg načina mobilnog ratovanja koji je razvio i vodio Friedrich II. u sedmogodišnjem ratu i pokušaja primjene Schlifffena plana, jednog oblika munjevitog prodora kakav je trebao izbjeći pozicijsko ratovanje u Prvom svjetskom ratu. Nakon toga razmotrit će se rađanje novih doktrina koje su trebale prekinuti trend pozicijskog ratovanja na zapadnom bojištu i, što je još važnije, njihov utjecaj na razvoj onoga što će postati Blitzkrieg. Međuratne godine mogle bi se smatrati najvažnijima za razvoj doktrine Blitzkriega zbog brojnih eksperimenata i tehnoloških inovacija koje će se razviti u tom razdoblju. Na kraju potrebno je prikazati sve navedeno kako se primjenjuje u praksi odnosno u oružanom sukobu.

Pri izradi ovog završnog rada primarni izvori za povijesnu građu bit će knjige Enrica Cravetta *Povijest 11. Doba Prosvjetiteljstva* u kojoj se spominju ratovi u 18. stoljeću, kad su zabilježeni začeci njemačkoga mobilnog ratovanja. Knjiga Davida Stevensona *1914.-1918. Povijest Prvoga svjetskog rata* važna je za razumijevanje neuspjeha mobilnog ratovanja u Prvom svjetskom ratu. *Munjeviti rat* Lena Deightona primarni je izvor za poglavlje koje

govori o razvitku doktrine Blitzkriega između dvaju svjetskih ratova. Knjige *Rat na zapadu I. i II.* autora Branka Kitanovića pružaju brojčane informacije i statistiku za bitke u kojima se primjenjivala doktrina Blitzkriega. Uz navedene knjige, informacije su prikupljene u knjigama *Hitlerova avijacija* autora Alfreda Pricea te *Oklopni automobili (1900-1945), Srednji i teški tenkovi* Gordana Grbića, a pružaju uvid u povijest razvoja oklopnih borbenih vozila. Osim toga komplet od dviju knjiga redakcije „Mladost” *Drugi svjetski rat* upotrijebljen je za posljednje poglavlje ovog rada uz dodatak različitih članaka.

II. PORIJEKLO BLITZKRIEGA

Skromne početke onoga što će jednoga dana postati Blitzkrieg moguće je pronaći u načinu ratovanja koji je prakticirao pruski kralj Friedrich II. Veliki u svojim Šleskim ratovima i Sedmogodišnjem ratu 1757. – 1764. godine i to u doba kada je većina bitaka vođena u linijskim formacijama sa strogo reguliranim rasporedom trupa. Oružje je manje-više bilo isto bez obzira na to o kojoj je vojsci riječ, a s obzirom na činjenicu da su sve bile naoružane mušketama glatkih cijevi čiji je efektivan domet bio 75 metara. Prema tome, sve su vojske bile na istoj tehnološkoj razini. U takvom ozračju Friedrich II. uveo je radikalnu promjenu u svoje taktičke planove¹.

Radilo se zapravo o vrsti manevra zvanog „kosi red” u kojem bi se najbolje jedinice brzo i potajno prestrojile na jedno krilo neprijateljske vojske te bi silovitim udarom uz potporu konjice i topništva natjerale protivnika da se pokuša prestrojiti i odbiti napad na svoj bok. Jednom kada bi se udar probio u neprijateljsku pozadinu, bilo je moguće okružiti protivnika ili dio njegove vojske te ga potući u bitki opkoljavanjem. Uz dodatak lake konjice i pokretnog topništva udar „kosim redom” mogao je poraziti protivnika s većim ljudstvom, no imao je i određene mane. Takav napad bilo je praktički nemoguće opozvati nakon pokretanja s obzirom na to da je ovisio o brznoj i discipliniranoj izvedbi. Uz to, trupe koje su sudjelovale u napadu često bi bile izmorene zbog forsiranog marša pa se nije moglo očekivati da će izdržati u borbi više sati. Ako se neprijatelj nalazio u dobro branjenom položaju ili je pravovremeno reagirao na mogućnost bočnog napada, inicijativa bi bila izgubljena, a ishod bitke doveden u pitanje².

Jedan od boljih primjera neuspjeha ovakvog tipa taktike bio bi Bitka kod Kolina u Bohemiji 18. 6. 1757. godine u kojoj je brojčano slabija pruska vojska od 35 000 vojnika pretrpjela strahoviti poraz nakon neuspjelog bočnog napada protiv austrijske vojske. Naletjevši na dobro branjene pozicije na austrijskom desnom krilu, Prusi su uzastopno odbijeni nakon čega se pruska vojska morala povući pred austrijskim protunapadom. Razlog tome nije bila samo dobra obrambena pozicija Austrijanaca, nego i nedostatak vojnih rezervi,

¹ Cravetto Enrico, Povijest 11, Dobra prosvjetiteljstva, str. 202–209.

² Hawkins Vince, Friedrich the Great at Leuthen: Oblique order, <https://warfarehistorynetwork.com/2018/10/20/frederick-the-great-at-leuthen-the-oblique-order/> (pristupljeno 17. svibnja 2020.)

loše izviđanje terena i promjena plana izvedbe napada u posljednjem momentu. Međutim, to nije spriječilo Friedricha II. da prestane s upotrebom ovakve taktike u daljnjim sukobima³.

2.1. Schliffenov plan

Početak 20. stoljeća, kada su se europske vojske i države prilikom izrade vojnih planova pripremale za mogući međusobni okršaj, njihovi su tvorci imali na umu brz, kratak i mobilan rat. Francuski ratni „Plan XVII.” imao je svrhu prvotno odbiti njemački napad, a potom protunapadom njemačku vojsku potisnuti prema Rajni, dok su Rusi trebali udariti na istok Njemačke u istočnu Prusiju⁴. Alfred von Schliffen osmislio je plan prema kojemu bi njemačka vojska napravila brzi prodor kroz neutralnu Belgiju (Nizozemska je prvotno bila uključena u plan, no taj je dio izmijenjen) zaobišavši pritom francuski čvor utvrda koji su bili usmjereni prema Njemačkoj. Potom bi se čitavo desno krilo treće njemačke armije uz potporu dviju s centra obrušilo sa sjevera prema Parizu i krenulo natrag prema istoku udarivši u leđa francuske snage. Time bi se čitava francuska vojska našla u jednom golemom okruženju što bi je natjeralo na kapitulaciju u relativno kratkom roku⁵.

Schliffenov plan mogao bi se u neku ruku smatrati poveznicom između Blitzkriega kakav je izvela njemačka vojska u Drugom svjetskom ratu i taktike bočnog udara koju je prakticirao Friedrich II. Brzi pokret i koncentracija trupa uz pomoć velikog broja topničkog naoružanja u kombinaciji s udarom na predodređeni dio neprijateljskog bojišta u cilju da se ona okruži i uništi jest upravo ono što je na umu imao Friedrich II. S druge strane, razvoj u pješaćkom i topničkom naoružanju, postojanje telegrafa i željeznica omogućilo je njemačkoj vojsci da pokuša izvesti Schliffenov plan u praksi. Neka od iskustava stečenih prilikom izvedbe navedenog plana sigurno su poslužila njemačkim generalima nakon rata da analiziraju greške i mane koje su prouzročile njegov djelomični neuspjeh⁶.

U konačnici Schliffenov plan nije dao rezultate kakve je očekivao njemački glavni stožer (tadašnji generalštab), a razlog tomu bili su mnogi faktori. Porazi francuske vojske na sjeveroistoku Francuske nisu se dogodili zbog toga što Francuzi nisu očekivali njemački

³ Blumberg Arnold, Friedrich the Great's First Defeat, <https://warfarehistorynetwork.com/2016/12/16/frederick-the-greats-first-defeat/> (pristupljeno 17. svibnja 2020.)

⁴ Stevenson David, 1914. – 1918. Povijest Prvog svjetskog rata, Penguin Books Ltd, London, Fraktura 2014., str. 104.

⁵ Stevenson D. , str. 109–118.

⁶ Deighton Len, Munjeviti rat. Centar za informacije i publicitet Zagreb, 1981. godine, str. 153.

prodor iz tog pravca, već više zbog njihova zastarjelog načina ratovanja i podcjenjivanja jačine njemačkog prodora. Ono što je njemačku vojsku kočilo bila je nerealno visoka i praktički neizvediva brzina koju je zahtijevao Schliffov plan. Plan je od nastanka više puta promijenjen, što je stvorilo pomutnju. Željeznički rasporedi i vremenske tablice nisu uključivali moguće probleme poput sabotaze ili uništenja, brzina napredovanja bila je iscrpljujuća za vojsku, a o nekom korištenju cestovnog prometa na tako velikoj razini nije bilo govora s obzirom na to da je ta grana bila tek u svojem razvitku. Nijemci su se na kraju morali prisiliti na dugo i iscrpljujuće pozicijsko ratovanje, no ono se odvijalo na francuskom, a ne njemačkom terenu te je prouzročilo znatne ljudske i materijalne gubitke francuskoj vojsci tako da se ne može reći da je plan bio potpuni neuspjeh⁷.

2.1 Kaiserschlacht 1918.

Nakon gotovo četiri godine mukotrpnoga pozicijskog ratovanja na zapadnom bojištu njemački glavni stožer na čelu s generalima Hindenburgom i Ludendorffom odlučio je poduzeti još jednu ofenzivu shvativši da ne preostaje mnogo vremena do dolaska američke vojske koja bi dala golemu prednost Antanti. Njemački časnici nisu primili pozicijsko ratovanje skrštenih ruku, već su kao i njihovi protivnici na suprotnoj strani tražili izlaz iz problema u kojem su se našli⁸. Inovacije dvojice njemačkih oficira u kombinaciji s novom doktrinom i naoružanjem upotrijebljene su u novoj ofenzivi koja je trebala izbaciti Francusku iz rata. U tome pomogla im je činjenica da su nakon poraza carske Rusije na istočnom bojištu mogli povući velik broj svojih divizija. Georg Burchmuller bio je topnički časnik na istočnom bojištu, a do 1918. godine usavršio je svoj sistem brzog postavljanja, pripreme i nišanja topništvom koji je nazvao „registriranje”. Uz pomoć detaljnog izviđanja topništvo bi iznenadnim, brzim i kratkim bombardiranjem pogodilo određene točke u neprijateljskoj liniji što je bilo u suprotnosti s prijašnjim višednevnim bombardiranjem čitavog dijela bojišta. Tako precizno topničko bombardiranje trebalo je biti izvedeno u suradnji s pješaštvom kako bi postiglo puni učinak i uspješno je testirano tijekom bitke za Rigu u rujnu 1917.⁹.

Drugi njemački časnik, inovator u mobilnom ratovanju pješaštva bio je general Oskar von Hutier čija je napadna taktika, zvana još i „infiltracijska taktika” u kombinaciji s Bruchmullerovim načinom bombardiranja testirana u već spomenutoj bitki za Rigu s velikim uspjehom. Manje skupine „jurišnika” (njem. Stosstruppen) probile bi neprijateljsku liniju u

⁷Stevenson D., str. 117–120.

⁸ Stevenson D., str. 579–585.

⁹ Stevenson D., str. 550–551.

namjeri da što dublje prodru u njegovu pozadinu. Zapovjednici tih skupina imali bi određenu slobodu u odlukama kako zauzeti određene ciljeve. Jako utvrđena uporišta bila bi izbjegnuta i prepuštena drugom valu napada te bi se odsječena od pozadine i opkoljena postupno predala. Vojnici koji su sudjelovali u tim pothvatima bili su posebno obučeni i opremljeni manjim minobacačima, lakim strojnicama, ručnim bombama i bacačima plamena. Ponekad bi upotrebljavali i lako topničko naoružanje u suradnji sa zračnom i topničkom podrškom. Hutierova taktika bila je tiskana kao *Priručnik za obuku pješništva u ratu* koji je trebao pročitati svaki vojnik. Sve to upotrijebljeno je u posljednjoj njemačkoj ofenzivi na zapadnom bojištu u proljeće 1918. godine. Međutim, i prilikom te ofenzive pojavili su se problemi i nedostaci koji njemačkoj vojsci nisu osigurali pobjedu¹⁰.

Ludendorffova ofenziva (poznata i pod nazivima Proljetna ofenziva, Operacija Michael i *Kaiserschlacht*) započela je 24. ožujka 1918. godine u ranim jutarnjim satima. Njemačko topništvo prvo je tuklo po protivničkim topničkim položajima, zapovjednim i komunikacijskim mjestima da bi potom svoju vatru usmjerilo na glavnu liniju obrane. Nakon početnog bombardiranja u prodor je krenulo 76 njemačkih divizija predvođenih „jurišnicima”, dok su u drugom valu čekale između 28 i 32 divizije. Početni uspjeh ofenzive mogao bi se smatrati impresivnim po standardima Prvoga svjetskog rata. Već prvoga dana uništena je prva britanska linija obrane, zaobiđena jača uporišta predala su se kada je postalo jasno da su odsječena od pozadine, a neke njemačke jedinice prodrle su čak petnaestak kilometara u neprijateljsku pozadinu. Neke britanske postrojbe raspale su se pod silinom udara, jedinice poslane da pojačaju obranu našle su se u izbočinama, a one kojima je naređeno povlačenje povukle su se dalje od mjesta gdje su trebale stati. Topništvo nije bilo u mogućnosti dati adekvatnu potporu pješništvu, no jedina utjeha bila je u tome što je izgubljeni teritorij bio od manjeg značaja. Potpuni prodor koji je Ludendorff očekivao prvoga dana nije ostvaren, no napad je Britancima zadao znatne gubitke, gotovo ravne njemačkim gubicima¹¹.

Prvotni plan Ludendorffa bio je prodrijeti na srednji sektor britansko-francuske linije i tako razdvojiti dvije vojske, britansku potiskujući prema La Mancheu i obali. Međutim, veće uspjehe imao je na južnom sektoru, stoga je odlučio tamo poslati svoja pojačanja. Međutim, već 23. ožujka promijenio je naredbe odlučivši da će napad krenuti u tri pravca te da se Britance mora odvojiti od Francuza napredovanjem duž rijeke Somme. Nakon samo dva dana ponovno se predomislio naredivši da će u travnju pokušati s prodorom u Flandriji, a do tada

¹⁰ Stevenson D., str. 551–553.

¹¹ Stevenson D., str. 593–594.

pokušat će osvojiti željezničko čvorište Amiens. Neprestano mijenjanje ciljeva i neodlučnost u tome gdje iskoristiti proboj stvorilo je konfuziju koja je kočila ofenzivu. Teritorij koji je zauzet tijekom ofenzive bio je velik, no strateški „prazan” s obzirom na to da nije sadržavao nijednu stratešku točku, neovisno o tome je li se radilo o lakše branjivom terenu ili o važnom prometnom čvorištu, a ona koja su trebala biti zauzeta, ostala su u savezničkim rukama¹². Zapravo, do obustave ofenzive zauzeli su teško branjiv prostor koji je nalikovao izbočini, što je dodatno istegnulo njemačke linije. Vojnici koji su predvodili proboj fizički su se iscrpili, opskrba nije više mogla dolaziti zbog brzine napredovanja, a neprestane izmjene zapovijedi stvarale su pomutnju. Kada se pokazalo da se Britanci i Francuzi neće slomiti u kratkom roku kako je bilo predviđeno, Nijemci su napustili upotrebu infiltracijske taktike i vratili se upotrebi pješćkih napada koji su rezultirali golemim gubicima. Posljednji pokušaj prodora započeo je 12. travnja da bi do kraja mjeseca i taj bio zaustavljen i stavljen pod kontrolu¹³. Umjesto da okonča rat, ofenziva je iscrpila njemačke materijalne i ljudske resurse te ih lišila mogućnosti da se odupru savezničkoj protuofenzivi koja je poništila sve njihove dobitke i u konačnici pridonijela završetku rata¹⁴.

¹² Stevenson D., str. 594–597.

¹³ Stevenson D., str. 598–599.

¹⁴ Stevenson D., str. 622–623, 679.

III. RAZVOJ NOVIH IDEJA

Njemačka je skupo platila svoj poraz u Prvome svjetskom ratu i to je ostavilo traga i u njezinoj vojsci. Njemačka vojska, koja je uključivala i mornaricu, bila je svedena na 100 000 ljudi, novačenje nije bilo dopušteno, kao ni postojanje zračne sile i podmornica. Tenkovi i bojni otrovi bili su također zabranjeni, a sve to trebala je kontrolirati saveznička komisija¹⁵. Međutim, razoružanje i nametnuta vojna ograničenja Njemačkoj nisu bili jedini problemi s kojima se morala suočiti. Teško stanje u državi koje je prouzročio rat u kombinaciji s porazom na bojištima pokrenulo je nemire i revolucije diljem čitave Njemačke. Vojska koja je trebala skršiti te nemire ponegdje ih je i sama prouzročila, a uz to bila je prisiljena demobilizirati samo sebe. U takvom ozračju, paralelno s redovnom (ali u tom trenutku jako ograničenom) vojskom formirale su se različite paravojne formacije iz čijih će redova proizaći pojedinci koji će znatno utjecati na budući razvoj Blitzkriega¹⁶.

3.1 Freikorps, Sturmabteilung i Reichswehr

Velik broj njemačkih boraca iz Prvog svjetskog rata, veterana s prvih linija bojišta i časnika našao se u redovima jednog od mnogih Freikorpsa koji su formirani tijekom turbulentnih godina nakon Prvog svjetskog rata. Jedinice Freikorpsa bile su sastavljene isključivo od dobrovoljaca čija je zadaća bila uspostaviti već spomenute revolucije i nemire u poslijeratnoj Njemačkoj, zadaću koju su jedinice Freikorpsa u Njemačkoj temeljito i uspješno izvele. Njemačka vlada morala se osloniti i platiti postrojbe Freikorpsa s obzirom na to da prethodno spomenutih 100 000 ljudi njemačkog Reichswehra (redovna njemačka vojska čije su postojanje dopustili saveznici) nije bilo dovoljno za obranu granica i za održavanje reda u državi. Freikorps nije gajio nikakve simpatije prema novom demokratskom režimu u Njemačkoj, stoga je poput Reichswehra i budućeg Sturmabteilunga djelovao s velikom autonomijom. Pri suzbijanjima nemira po Njemačkoj Freikorps je primjenjivao već isprobanu taktiku infiltracije te su se njegovi vojnici naučili boriti u urbanom okruženju uz potporu oklopnih automobila. Među časnicima Freikorpsa bio je i Heinz Guderian, važno ime u

¹⁵ Stevenson D., str. 570.

¹⁶ Deighton L., str. 25–31.

razvoju Blitzkriega¹⁷. Sturmabteilung ili „smeđe košulje” formirani su nedugo nakon raspuštanja različitih jedinica Freikorpsa, kada su se vojnici jednostavno učlanili u Nationalsocijalističku (Nacističku) stranku i promijenili uniforme. To znači da velik dio onih vojnika iz 1918. godine zapravo nikada nije praktički bio demobiliziran, osim na papiru s obzirom na to da su pripadnici smeđih košulja i Freikorpsa prolazili svojevrsnu obuku. Unutar toga postojao je i *Nationalsozialistische Kraftfahrer Korps* ili NSKK (motorizirani transportni korpus)¹⁸. To znači da ako će njemačka vojska jednog dana posjedovati oklopne jedinice i tenkove (što joj nije bilo dopušteno na temelju mirovnog ugovora iz 1919. godine), osoblje zaduženo za njihovo upravljanje već će imati koliko-toliku obuku i iskustvo te neće krenuti s mrtve točke¹⁹.

Ono što je od 1919. do 1935. godine bila službeno dopuštena i redovna njemačka vojska zvalo se Reichwehr. Ograničena na ukupno sto tisuća ljudi bez tenkova, zrakoplova, modernog topništva i oklopnih automobila teško je mogla postati ono što je bila 1939. godine da nije potajno kršila odredbe ugovora iz 1919. godine i da je u tome kasnije nije podržavao Hitler s otvorenim kršenjem²⁰. Budući da joj je bilo zabranjeno novačenje, vojska je bila jako izbirljiva u pogledu ljudi koje je primala u svoje redove, stoga se moglo računati na sposoban kadar časnika i dočasnika koji će obučavati sve one pripadnike paravojskih formacija kada za to dođe vrijeme. Kada je Hitler 1935. godine remilitarizirao Porajnje bez posljedica i s Velikom Britanijom sklopio ugovor o ponovnom pomorskom naoružanju Njemačke, imao je imao je potpunu slobodu početi proširivati kopnene snage²¹. Unatoč svemu Blitzkrieg nikada ne bi postao onakav način mobilnog ratovanja kakav prepoznajemo danas da njemačka vojska nije sebi pribavila modernu tehniku i da nije bilo nekoliko utjecajnih pojedinaca koji će iskovati nove ideje.

¹⁷ Deighton L., str. 32–34.

¹⁸ Deighton L. cit., str. 41–51.

¹⁹ Deighton L., str. 48, 63, 70–73.

²⁰ Deighton L., str. 105.

²¹ Kitanović, Branko, Rat na Zapadu I, Istarska naklada, Pula 1986. godine, str. 129–130.

3.2 Učenje od dojučerašnjih neprijatelja

Njemačka vojska prepoznala je potencijal koji su imali tenkovi u Prvom svjetskom ratu. Činjenica da joj je bilo zabranjeno graditi i posjedovati tenkove (kao i brojno drugo naoružanje spomenuto u ovom radu) nije ju obeshrabrilo u pokušajima da to ipak učini. Njemačka je svakako mogla proizvesti tenkove koji su joj bili potrebni da joj je to bilo dopušteno, no integracija tog „sustava” u doktrinu bila je nešto sasvim drugo²².

John Frederick Charles „Boney” Fuller bio je načelnik britanskoga tenkovskog korpusa koji je svjedočio primjeni „infiltracijske” taktike koju je njemačka vojska primjenjivala u svojoj proljetnoj ofenzivi 1918. godine. Uočio jeda tenk sam po sebi ne jamči pobjedu na bojištu. Osim toga, iako revolucionarna, njemačka taktika „infiltracije” nije bila bez mana. Ako bi se tenk i nešto slično njemačkom napadu 1918. godine moglo staviti u kombinaciju u nekoj budućoj ofenzivi, tada bi bilo moguće udariti u neprijateljsku pozadinu i tako ga u kratkom vremenu poraziti. Međutim, iako do te ofenzive nije došlo zbog završetka rata, ideja je ipak ostala²³.

Uz J.F.C. Fullera britanski časnik Basil Liddell Hart još je jedan primjer osobe koja je za korijen uzela njemačku „infiltracijsku” taktiku, no za razliku od Fullera, on je otišao nekoliko koraka dalje. Kada je svoje ideje stavio u priručnik za obuku britanskog pješništva, primijetili su ga čelni ljudi britanske vojske koji su počeli pohađati njegova predavanja i tiskati primjerke njegovih knjiga. Naglasio je da se svaki prodor u neprijateljskoj liniji mora iskoristiti i da bi bilo poželjno uputiti pojačanja na to mjesto kako bi konačan rezultat bio što veći. Hart i Fuller nisu bili jedini teoretičari 1920-ih godina, ali njihova su djela doprla do njemačkih časnika koji su im pridavali više pažnje nego Britanci. Britanska „eksperimentalna mehanizirana snaga” formirana 1927. godine, a koja je imala kombinirani sastav topništva, motoriziranog pješništva, tanketa, tenkova i inženjerije raspuštena je nakon samo dvije godine, a interesi časnika starijeg kova potkopavali su svaki veći pokušaj restrukturiranja u vojsci²⁴.

²² Deighton L., str. 190–191.

²³ Deighton L., str. 168–170.

²⁴ Deighton L., str. 170–172, 174, 181.

3.3 Ideje Heinza Guderiana

Heinz Guderian bio je stožerni časnik u Prvome svjetskom ratu, a veći dio vremena proveo je kao časnik za radiovezu u stožeru. Daleko od toga da je bio jedini u Njemačkoj koji se bavio mišlju mobilnog rata i koji je radio na tome da unaprijedi vojsku, no posjedovao je široko praktično iskustvo. U tom se čovjeku spojilo mnogo čimbenika koji će biti presudni za razvoj i primjenu Blitzkriega u Drugom svjetskom ratu. Veliki je dio ratne službe proveo uz radio i na položaju za komunikaciju, a nalazio se na onom dijelu francuskog bojišta na kojem će njemačka vojska pokušati svoj prodor u Drugom svjetskom ratu. Nakon rata ostao je u vojsci, i to u jednoj od Freikorpsovih jedinica prije no što je ona spojena s redovnom vojskom. Dvadesetih godina radio je s remontnim jedinicama za motorna vozila i na problemima za opskrbu te je bio dobar poznavatelj Fullerovih djela²⁵.

Prvi njemački pokus s tenkom odrađen je u suradnji s SSSR-om 1929. godine nedaleko Kajana na Volgi u SSSR-u, da bi već 1935. godine počela serijska proizvodnja prvih modela njemačkih tenkova s još tri tipa u razvoju. Kada je Hitler 1938. godine pokrenuo Anschluss (Njemačka je odlučila pripojiti/anektirati Austriju), Guderian je, makar u propagandne svrhe, imao priliku iskušati svoje tenkove. Zahvaljujući toj „probnoj vožnji” na vidjelo su izišli mnogi problemi s kojima se neka oklopna jedinica mogla ili morala suočiti u ratu. Guderianove oklopne jedinice nisu posjedovale vlastite opskrbne kolone za gorivo (ili za streljivo ako bi došlo do okršaja) pa je opskrbu trebalo provoditi na benzinskim crpkama. Mehanički kvarovi izbacili su iz stroja najmanje 30 % tenkova, a u nedostatku kamiona rekvirirani su civilni. Guderian je izvukao pouku iz toga neugodnog iskustva i pobrinuo se da njegove jedinice dobiju svu potrebnu logistiku, rezerve goriva i streljiva koje mogu ponijeti sa sobom u borbu, kao i vlastite remontne jedinice²⁶.

²⁵ Deighton L., str. 179–181.

²⁶ Deighton L., str. 181–183,185, 187–188.

IV. TEHNIKA I KLJUČ DOKTRINE BLITZKRIEGA

Tenk i pješništvo bili su važan čimbenik razvoja i primjeni Blitzkriega isto kao i doktrine po kojima su se ravnali, no ne smije se ignorirati uloga zrakoplovstva, topništva i transportnih vozila koja su odigrala ključnu ulogu u njemačkim pobjedama, ali i porazima.

4.1 Luftwaffe

Kao što je bio slučaj s tenkovima, Njemačka nakon 1919. godine nije smjela posjedovati vojno zrakoplovstvo, a letenje je bilo ograničeno na obuku unutar civilnih i komercijalnih službi. Hans von Seeckt, načelnik glavnog stožera Reichswehra, osigurao je suradnju s civilnim kompanijama unutar kojih bi se mogli obrazovati piloti koji će jednog dana pomoći u formiranju njemačkoga ratnog zrakoplovstva. Kao i u pokusima s tenkovima, njemački vojnici vojne vježbe izvodili su u SSSR-u kako bi zaobišli kršenje odredbi Versajskog sporazuma iz 1919. godine. Nakon što je 1933. godine Hitler preuzeo vlast, o restrikcijama više nije bilo govora, tako da su njemačka poduzeća do 1935. godine proizvele 1888 zrakoplova, a zrakoplovstvo je povećano na 20 000 ljudi. Sljedeće godine njemački zrakoplovni arsenal pojačan je zrakoplovima suvremenog tipa i naoružanja koji će, kao i tenkovi u Anschlussu, ubrzo dobiti priliku pokazati svoje sposobnosti²⁷.

Kada je 1936. godine u Španjolskoj izbio građanski rat između nacionalista i republikanaca, njemačko zrakoplovstvo dobilo je priliku testirati svoje naoružanje. Prvi odred od 26 zrakoplova prebacio je 10 000 vojnika nacionalističke vojske što je bio prvi veći oblik nekog transporta ljudi u povijesti ratovanja. Sljedećih mjeseci broj njemačkih zrakoplova povećao se na otprilike 200 aparata koji su činili takozvanu „Legiju Kondor” koja je vodila borbe sve do završetka rata 1939. godine. Tijekom borbi njemačko zrakoplovstvo naučilo je letjeti u formacijama, pokrivati bombardere i izviđati, no možda najvažnije iskustvo bilo je bombardiranje u brišućem letu. U zbijenoj formaciji zrakoplovi bi na zapovijed bacili teret bombi na neki cilj poput mosta, ceste ili neprijateljske vojne jedinice te bi učinak takvog napada natjerao protivnika u paničan bijeg. Upravo je takav način suradnje između zračne i kopnene sile bio potreban Blitzkriegu²⁸.

²⁷ Price, Alfred, Hitlerova avijacija, ALFA Zagreb, 1977. god., str. 12–18.

²⁸ Price A., str. 19–21.

4.2 Promjene u topništvu

Topništvo kao oružje može postići velike uspjehe na bojištu pružajući potporu za pješništvo i tenkove no ako se ne nalazi na pravom mjestu u pravo vrijeme postaje beskorisna. Već spomenuta Bruchmullerova topnička taktika u kombinaciji s pješačkom „infiltracijskom” taktikom bila je učinkovita, no postavilo se pitanje kako će se uklopiti u još mobilniji način ratovanja. Problem načina na koji će topništvo pratiti brze kolone pješništva i tenkova koji prodiru u neprijateljsku pozadinu i pružati im potporu mogao se riješiti na tri načina. Prva mogućnost bila je da se te kolone ravnaju po brzini kojom nastupa topništvo (što bi vjerojatno usporilo tenkove i pješništvo te negiralo čitavu svrhu mobilnog ratovanja), druga je bila ta da se topništvo modernizira na način da drži korak s tim kolonama (što bi logistički bilo gotovo nemoguće), a treća da se dio topništva integrira u tenkovske i motorizirane jedinice dok će ostatak priteći u pomoć kada i ako to bude potrebno. U tu svrhu svakoj je oklopnoj diviziji dodijeljeno 12 teških haubica i 24 lake, uz dodatak polugusjeničarskih vozila koja su bila zadužena za njihov transport. Lakše topništvo dodijeljeno je i jedinicama pješništva u slučaju da je potrebna neposredna vatrena potpora, a uključivalo je i protutenkovsku bojnu²⁹.

4.3 Uloga motornih vozila

Vozila na motorni pogon nikada nisu zamijenila konje u njemačkoj vojsci zbog omjera u kojem su upotrebljavana. Do 1943. godine njemačka pješačka divizija posjedovala je približno 942 motorna vozila i približno 1133 vozila s konjskom vučom za koje je trebalo približno 5375 konja³⁰. Motorna vozila omogućila su umanjeње fizičkog napora onih pješačkih i topničkih jedinica koje će prve krenuti u borbu i čiji je zadatak da u suradnji s tenkovima i zračnom potporom ostvare i prošire proboj u neprijateljskoj liniji. Isto tako, jedinice neće biti isključivo vezane za željeznički promet kad je riječ o opskrbi. Na taj način izbjegnuta je repriza neuspjeloga njemačkog prodora 1914. godine i proljetne ofenzive 1918. godine kada su njemačke jedinice nakon početnih uspjeha bile fizički iscrpljene ili su rastegnule i istanjile svoje opskrbe linije. Osim toga, s obzirom na to da je svaka tenkovska divizija u svojem sastavu imala i tri pješačke bojne, trebalo im je na neki način omogućiti da drže korak s tenkovima³¹. Uvođenje motocikla i automobila u vojne postrojbe omogućilo je efikasnije neposredno izviđanje u određenim uvjetima, no njihova upotreba u borbi osim u

²⁹ Deighton L., str. 204–207, 212.

³⁰ Deighton L., str. 249.

³¹ Deighton L., str. 152–153., 214 –220, 212.

svrhe improviziranog transporta nije mogla dati veći učinak. Razmak između njih i tenkova premostio je oklopni automobil koji je sadržavao kombinaciju malo bolje zaštite od običnog kamiona ili automobila i neke slabije vrste naoružanja od tenka (iako se to naoružanje nikada nije moglo usporediti s onime koje je posjedovao tenk)³².

4.4 Prijevoz i pokret njemačkih divizija – uloga željeznice

Sve navedeno, odnosno pješništvo, topništvo, oklopni automobili, inženjerija, remontne jedinice, izviđačke jedinice i opskrba bili su povezani u jednu cjelinu koja se zvala divizija. Uz postojanje divizija pješništva tijekom 1930-ih godina, Njemačka je bila jedna od zemalja koja je uz njih formirala i oklopne divizije. Fleksibilnost divizije da koordinira svoje pokrete i djelovanja s nekom drugom divizijom bila je od velike važnosti u mobilnom ratovanju, no jedinice koje su tvorile divizije morale su raditi isto, samo jednu razinu niže. Samoinicijativa koja je dana njemačkim jurišnicima u Prvom svjetskom ratu sada se tražila od zapovjednika pukovnija i bojni unutar divizije. Fleksibilnost da ta ista divizija stigne s jednog mjesta na drugo bilo je nešto sasvim drugo. Ako je Anschluss iz stroja izbacio najmanje 30 % njemačkih tenkova, kakav bi kaos nastao u slučaju kada bi došlo do borbe? Trebalo je učiniti nešto da vozila divizije što brže i sigurnije stignu do svojih odredišta bez nepotrebnog napora kao što su duga putovanja, kvarovi i trošenje goriva. U tu svrhu organiziran je željeznički promet sličan onome u Prvom svjetskom ratu, ali uz znatnu prednost jer će ubuduće vlakovi prevoziti i vozila koja će održavati vezu između njih i vojske nakon što vojska krene u akciju. Pokret čitave divizije ne bi tekao brže od 4 km na sat po dobroj cesti te bi i uz idealne uvjete stvorio kolonu od 120 km sa svim dodatnim problemima. Za željeznički transport jedne oklopne divizije bilo je potrebno angažirati do 80 željezničkih kompozicija, svaka s 55 vagona i vremenom od puna četiri dana, no takav napor ne bi se na kraju isplatio, a i lakše se skrivalo od neprijatelja³³.

4.5 Mjesto i pravac udara – „Schwererpunkt”

Da bi se ostvario proboj kroz neprijateljsku crtu obrane, što je bio jedan od ciljeva Blitzkriega, bilo je neophodno odrediti na što treba udariti te gdje i kako. Točka na kojoj se očekivao prodor trebala je biti određena prije početka napada na osnovi njezine strateške važnosti, a nakon proboja u neprijateljsku pozadinu nastavljalno bi se predodređenim pravcem

³² Grbić Gordan, Oklopni automobili (1900-1945), Biblioteka O. & O., Zagreb 2013., str. 54–60.

³³ Deighton L., str. 222–225.

prema sljedećem cilju. To znači i zaobilazak neprijatelja na mjestima nepovoljnima za napad te suzdržavanje od napadanja duž čitave linije bojišnice. Cilj Schererpunkta nije bio da se neprijatelja jednostavno potisne jer bi se on, ako mu je dopušteno organizirano povlačenje, pregrupirao na nekom drugom mjestu i uspostavio novu crtu obrane. Ono što se htjelo postići bio je prodor u pozadinu koji bi radio na uništenju neprijateljskih komunikacija, zapovjednih mjesta, vojnih jedinica (bilo kroz okruženje, rastjerivanje ili nanošenje žrtava), vojnog materijala i vozila te na širenju opće panike³⁴.

4.6. Inženjerijske jedinice i uloga tenka

Ako je pravac napredovanja vojnih kolona koje su vršile proboj u neprijateljsku pozadinu bio blokiran ili prekinut, bilo je za očekivati da proboj neće uspjeti. Njemački inženjerci (njem. Pioniere), bez obzira na to u kojem su rodu vojske pripadale, imali su golem zadatak otvaranja i čišćenja putova kojim su trebale proći kolone, a uz to bile su zadužene za polaganje pontonskih mostova i rukovanje kompleksnijim eksplozivnim napravama. Ako se pojedine vojne jedinice u doktrini Blitzkriega promatraju kao čestice, vidljivo je da one posjeduju dijelove susjednih im čestica. Rodovi vojske zadržali su svoj identitet, no doktrina Blitzkriega zahtijevala je da oni jedan drugomu daju nešto što će ih povezati³⁵. Nakon prvih eksperimenata s tenkovima njemačka vojska naoružala se pretežito onima lakog tipa. Njihova zadaća bila je biti „šaka” koja će probiti u neprijateljsku pozadinu i potom se u njoj rastvoriti kako bi ostatak „ruke” (pješaštvo i topništvo) mogao nastaviti svoj put. Dizajn tih tenkova ostavljao je mjesta za nadogradnju pa su neki modeli ostali u upotrebi do završetka rata. Za razliku od nekih britanskih i francuskih tenkova, njemački tenkovi mogli su se brže proizvoditi i bili su jeftiniji tako da su Nijemci s njima raspolagali u velikom broju. Srednji tenkovi prvotno su bili namijenjeni za potporu pješaštvu te su bili naoružani topom većeg kalibra, no zato su bili sporiji. Tenk u doktrini Blitzkriega nije bio samo oružje koje je nanosilo žrtve protivniku, već je bio i važan moralni faktor koji plaši neprijatelja i ulijeva dozu oduška ili sigurnosti prijateljskom vojniku. Prvi njemački tenkovi bili su daleko od „grdosija” kojima će Nijemci raspolagati sredinom rata, no vojniku koji nije naviknut na borbu protiv njih ili ne posjeduje adekvatno protutenkovsko naoružanje, svejedno je protiv kakvog se tenka bori³⁶.

³⁴ Deighton L., str. 226–234.

³⁵ Deighton L., str. 212–213.

³⁶ Grbić Gordan, Srednji i teški tenkovi 1935.-1945, Biblioteka O. & O., Zagreb, 2011. str. 9–16.

V. NAPAD NA POLJSKU

Prije nego što je Adolf Hitler odlučio napasti Poljsku, pobrinuo se osigurati svoj bok u strateškom i ekonomskom smislu. Kao i u slučaju Anschlusa, nije došlo do oružanog sukoba s obzirom na to da je Münchenskim sporazumom pogranično područje Sudeta (prostor Čehoslovačke na kojem su živjeli Nijemci) jednostavno dodijeljeno Njemačkoj. Iako taj događaj nema veze s ni razvojem doktrine Blitzkriega ni s njegovom primjenom, bio je od velike važnosti za njemačku industriju i vojsku. Pripajanjem Sudeta i cijele današnje Češke Njemačka je dobila više od polovice čehoslovačke industrije, 70 % izvora njihove crne metalurgije, 80 % njihovih tekstilnih pogona i, među ostalim, veliku tvornicu oružja „Škoda”. Njemačka vojska zadovoljila se preuzimanjem velike količine čehoslovačkog naoružanja (strojnica, topova, tenkova i zrakoplova) koje će joj dobro doći u okršaju s Poljskom^{37 38}.

5.1 Početak napada i razbijanje poljskih planova

U ranim jutarnjim satima 1. rujna 1939. godine 56 njemačkih divizija raspoređenih u tri vojničke skupine započelo je s napadom na Poljsku sa sjevera, zapada i juga.³⁹ Njemačka vojska za napad je pripremila 2000 borbenih zrakoplova, približno 2800 tenkova te 6000 topova i minobacača, dok su im se Poljaci mogli suprotstaviti s približno 407 borbenih zrakoplova, 4300 topova i minobacača te s 870 oklopnih vozila iako je među njima bilo samo 220 pravih tenkova.⁴⁰ Poljska vojska očekivala je njemački napad, a jednako je mislio i francuski general Maurice Gamelin kada je izjavio da bi u slučaju rata Poljska mogla „izdržati najmanje šest mjeseci”, a u prilog tome govori i činjenica da je još potkraj kolovoza dio poljske vojske bio raspoređen na granici s Njemačkom. Duž te granice, od Istočne Pruske do granice sa Slovačkom (tada u savezu s Njemačkom) raspoređeno je između 26 i 37 divizija i šest do 11 konjičkih brigada. Poljska mobilizacija još je bila u tijeku jer je poljsko vojno rukovodstvo vjerovalo da ima vremena, a isto mišljenje dijelili su i njihovi francuski i britanski kolege. Iako su im saveznici savjetovali da se obrana uspostavi na linijama velikih rijeka kao što su Narew, Visla, San i Njemen, Poljaci to nisu učinili⁴¹.

³⁷ Kitanović B. str. 192–217.

³⁸ Deighton L. str. 104.

³⁹ Drugi svjetski rat, Mladost, Zagreb, 1980. god., str. 35.

⁴⁰ Kitanović Branko, Rat na zapadu, knjiga II., Istarska naklada, Pula 1986. godine, cit. str. 283.

⁴¹ Drugi svjetski rat, str. 35.

Njemačko ratno zrakoplovstvo već je prvoga dana rata nanijelo gubitke poljskom zrakoplovstvu, no nije ga potpuno uništilo. Poljsku Primorsku vojsku, smještenu u koridoru između Njemačke i Istočne Pruske, pregazile su jedinice njemačke 4. i 3. vojske koje su na zadanim mjestima probile pogranične poljske jedinice i dolinom Visle nastavile prema Varšavi. Južnije od nje poljska Poznanjska vojska jednostavno je zaobiđena i našla se okružena kada su Nijemci probili bojište kod Primorske i Lođske vojske. Na krajnjem jugu isto je učinjeno s Krakovskom vojskom kada su njemačke trupe probile liniju između nje i Karpatske vojske. Uz opkoljavanje tih vojska Nijemci su uništili i poljske rezerve koje se još nisu mobilizirale. Bombardirajući u brišućem letu njemačko je zrakoplovstvo otežavalo organizaciju poljskog otpora, dok su tenkovi i motorizirano pješništvo prodirali duboko u poljsku pozadinu spajajući se s kolonama drugih vojska koje su učinile isto, samo na nekom drugom mjestu. Već 5. rujna poljsko vojno rukovodstvo izdalo je naredbu da se sve poljske trupe zapadno od Visle povuku istočno od te rijeke, no na drugoj strani već su ih čekale njemačke jedinice koje su iz Istočne Pruske napredovale prema Varšavi u čija su predgrađa ušli 10. rujna. Kod Poznana zapadno od Visle opkoljena Poznanjska vojska i ostaci drugih razbijenih i opkoljenih vojska krenuli su u protunapad na njemačku 8. armiju kako bi se izvukli iz obruča prema istoku i Visli. Ono što će biti najveća bitka u Poljskoj tijekom njemačke invazije na tu zemlju završilo je potpunim uništenjem posljednjeg džepa organiziranog otpora istočno od Visle i zarobljavanjem 170 000 poljskih vojnika^{42, 43}.

5.2 Kraj poljskog otpora

Sudbinu koja je zadesila Poznanjsku vojsku dijelile su i mnoge druge poljske postrojbe istočno od Visle. Ono što je ostalo od poljske vojske pokušavalo se pregrupirati na istoku zemlje, no očajnu situaciju pogoršao je prodor trupa iz SSSR-a. Naime, 17. rujna Hitler i Staljin odlučili su još prije početka sukoba podijeliti interesne sfere i Poljsku. Kada su njemačke trupe 15. rujna probile obrambenu liniju Lavov – Vladimir – Volinski – Brest – Bjalistok, omogućeno im je odsijecanje i opkoljavanje glavnoga poljskog grada Varšave. Prilikom tog napredovanja od deset dana i 320 kilometara kod Zabinke uništena je i jedna poljska tenkovska formacija koja se iskrcavala iz željezničkih vagona. Ostaci poljske vojske i civili radili su na obrani Varšave, no njemačko zrakoplovstvo bilo je spremno srušiti Varšavu sa zemljom ako se ne preda. Tenkovske i motorizirane jedinice koje su prve krenule u pokušaj zauzimanja grada neugodno su se iznenadile kada su se tenkovi pokazali

⁴² Deighton L., str. 112–115.

⁴³ Drugi svjetski rat, str. 43.

neučinkovitima u urbanoj borbi. Dugotrajnim bombardiranjem Varšave nije se samo pokazalo da se želi voditi totalni rat, već je i zadan jak udarac moralu Francuza i Britanaca koji su se bojali da će i njihove gradove zadesiti slična sudbina. Nakon višetjednih borbi Varšava se predala 28. rujna, a čitava Poljska 5. listopada 1939. godine. U međuvremenu predala su se i ostala poljska uporišta^{44, 45}.

5.3 Učenje iz grešaka i mirovanje ratišta

Njemački generali mogli su biti zadovoljni. Uz cijenu od približno 10 600 mrtvih, 30 300 ranjenih i 3400 nestalih uz manju pomoć SSSR-a porazili su poljsku vojsku nanijevši joj gubitke od približno 66 300 mrtvih, 133 700 ranjenih i 420 000 zarobljenih povrh činjenice da su joj i zauzeli i okupirali zemlju⁴⁶. General Heinz Guderian također je bio među zadovoljnima kad je riječ o uspjehu doktrine Blitzkriega, no ostavio je nekoliko komentara o situacijama koje ga nisu zadivile. Najveća zamjerka odnosila se na topništvo:

„Cijeli je korpus krenuo preko granice 1. rujna u 04.45. S početka je na zemlji ležala gusta magla, tako danas avijacija uopće nije mogla poduprijeti. Pošao sam s 3. tenkovskom brigadom u prvom valu do područja sjeverno od Zempelburga gdje su se odveli prvi sukobi. Na nesreću teško topništvo 3. tenkovske divizije smatralo je da mora pucati u maglu premda je dobila precizne naredbe da to ne smije učini. Prva je granata udarila 50 metara ispred moga komandnog vozila, a druga 50 metara iza njega. Sračunao sam da će sljedeća pogoditi u nas i rekao vozaču neka okrene kola i odveze se u stranu. Budući da nije bio navikao na takvu gužvu, izdali su ga živci pa je svom brzinom skrenuo u jarak. Prednja osovina gusjeničara se tako savinula da je upravljački mehanizam otkazao. Tako se završila moja vožnja. Krenuo sam do svoga komandnog položaja u korpusu, nabavio novo vozilo i malo se porazgovorio s previše revnim artiljercima...”⁴⁷.

Sličnu je primjedbu imao i general von Boch kada je rekao topnicima da „slobodno napuste svaku pomisao na to da bi pješadija morala čekati dok oni dovuku topove” i pritom je dodao kako „artiljerija ne smije usporavati nastupanje pješadije”⁴⁸. Kad bi se pješaštvo ravnalo po brzini topništva, sigurno je da ne bi moglo držati korak s tenkovskim formacijama. To bi značilo da oklopne jedinice mogu ostati izolirane u ključnom trenutku ako ne posjeduju

⁴⁴ Kitanović B., knjiga II., str. 285–287.

⁴⁵ Deighton L., str. 117.

⁴⁶ Kitanović B., knjiga II., str. 287.

⁴⁷ Sulzberger Cyrus Leo, Drugi svjetski rat, Marjan tisak, Split, 2009. godine, cit. str. 68–69.

⁴⁸ Deighton L. cit., str. 207.

pješaćku potporu. Iz Guderianovih zapisa također je moguće zaključiti da zračna potpora nije bila u mogućnosti zamijeniti topničku potporu čak niti onda kada je imala apsolutnu vlast na nebu.

Kada je Adolf Hitler odlučio krenuti u posjet bojištu, na tom putu sreo je Guderiana pa mu se ovaj mogao osobno obratiti i reći što treba poboljšati, a što ne valja kad je riječ o vojsci i tehnicu. Tijekom razgovora Guderian je rekao da je broj žrtava u četiri njegove divizije približno 150 mrtvih i 700 ranjenih što je za Hitlera bio iznenađujuće mali broj jer je i sam bio vojnik u Prvom svjetskom ratu kada je samo prvog dana njegov puk izgubio 2000 mrtvih i ranjenih. Kada je Hitleru pokazao rezultate koje su postigle tenkovske jedinice u sukobu s jednim topničkim pukom, Hitler ga je pitao što valja, a što ne valja s njihovim tenkovima. Guderian je na to pitanje odgovorio da su učinak tenkova na moral i njegova brzina u skladu sa zahtjevima vojske, ali zahtijevao je jače naoružanje i deblji prednji oklop, pogotovo na novim modelima tenkova serije broja III i IV⁴⁹.

Već 3. rujna Francuska i Velika Britanija, vezane ugovorima sklopljenima s Poljskom, navijestile su rat Njemačkoj. Međutim, pomoć Francuza i Britanaca nikada nije stigla kao što su se Poljaci nadali⁵⁰. Velika Britanija zadovoljila se pomorskom blokadom Njemačke kao što je to napravila u Prvom svjetskom ratu, a francuska vojska poduzela je malu ofenzivu, odnosno napredovanje na područje Saarlanda da bi se nakon toga povukla iza Maginotove linije. Vrijeme mirovanja obje strane iskoristile su za pripremu svojih ratnih planova, no to je više odgovaralo Nijemcima nego saveznicima. Francuzi su dovršili svoju mobilizaciju, a Velika Britanija uputila je svoj Britanski ekspedicijski korpus u Francusku. Sve do svibnja 1940. godine na zapadu se nisu vodile nikakve vojne akcije, no Hitler je saveznicima dao nešto što će ih zaokupiti na neko vrijeme⁵¹. U ožujku 1940., dok je pripremao planove za ofenzivu na zapadu, poslao je devet divizija uz potporu padobranaca i mornarice da zauzmu i okupiraju Dansku i Norvešku kako bi osigurao strateške ciljeve u tim zemljama. Ta je vojna operacija završila uspjehom za Nijemce i vezala je četiri savezničke divizije koje su inače mogle biti korisne u nadolazećoj bitki za Francusku i za obranu Belgije i Nizozemske⁵².

⁴⁹ Sulzberg C.L., str. 69.

⁵⁰ Sulzberg C.L., str. 66.

⁵¹ Drugi svjetski rat, str. 60–63.

⁵² Kitanović B, knjiga II., str. 300–304.

VI. ŽUTI PLAN I ZAMAH SRPOM – PORAZ SAVEZNIKA

Britanci i Francuzi nisu izvukli pouku iz bitke za Poljsku smatrajući da poljska vojska nije bila dovoljno spremna za rat zbog iznenadnog napada Nijemaca (u čemu su u neku ruku bili u pravu) pa nisu radili na tome da prilagode svoje ratne planove u slučaju njemačke ofenzive na zapadnom bojištu koju su očekivali. Saveznički ratni Plan D predviđao je da će njemačka vojska prodrijeti kroz Belgiju i Nizozemsku u pokušaju da zaobiđe francuske utvrde na granici (Francuska je potrošila goleme svote novca u izgradnji obrambene Maginotove linije na njemačko-francuskoj granici kako bi blokirala bilo koji pravac napada na tom mjestu) kao što su to učinili 1914. godine⁵³. Zaključili su da se neprijatelju ne smije dopustiti da ponovno uđe u Francusku i da ga je potrebno zaustaviti negdje u Belgiji. Prema tom planu u trenutku kada bi započeo njemački napad na Belgiju i Nizozemsku, anglo-francuska vojska sastavljena od četiriju francuskih vojska i britanskoga ekspedicijskog korpusa i njima pridružena belgijska vojska rasporedile bi se duž rijeke Dyle u Belgiji od Sedana na jugu do Brede u Nizozemskoj na sjeveru. Sjeverno od Brede Nizozemci su imali plan prema kojem bi prepustili neprijatelju dvije trećine svoje zemlje i povukli bi se iza mreže mostova i kanala u ono što je nazvano „Nizozemska tvrđava”. Ono što su saveznici očekivali jest da će kao i 1914. godine glavno mjesto udara (Schwererpunkt) biti u centru ili na sjeveru što bi bilo točno da su se Nijemci držali svojeg prvotnog plana⁵⁴.

Njemački „Žuti plan” za prodor na zapad nije se mnogo razlikovao od Schlifffenaova plana iz 1914. godine, a moglo bi se reći da je više pogodio saveznicima nego Nijemcima. Da je plan bio izveden kako se na početku planiralo, njemačka vojska bi, ako bi i uspjela probiti obrambenu liniju na rijeci Dyle, jednostavno odgurnula savezničke vojske prema jugu i ponovno se našla u pozicijskom ratovanju kao što se to bilo dogodilo u Prvom svjetskom ratu. Pravac glavnog udara bio je na sjeveru i u centru nastupanja upravo tamo gdje su se nalazile najbolje savezničke divizije, očekujući takav potez⁵⁵. Erich von Manstein odlučio je unijeti radikalne promjene u ono što se smatra reprizom plana iz 1914. godine. Zaključio je da ako riskira povesti tenkove i motorizirane jedinice tamo gdje se to smatralo nemogućim (kroz Ardene na jugu Belgije), dovoljno brzo prijeći rijeku Meuse i izbiti na ravnice prema

⁵³ Drugi svjetski rat, str. 54–59.

⁵⁴ Deighton L., str. 144, 271.

⁵⁵ Drugi svjetski rat, str. 96–97.

rijeci Sommi, zaobići će najbolje savezničke jedinice i istodobno prodrijeti u njihovu pozadinu te pritom presjeći njihov pravac napredovanja i oduzeti im mogućnost eventualnog prestrojavanja njihove obrambene linije. U tom trenutku taj je plan više nalikovao na ono što se može nazvati Blitzkriegom iako je dužina bojišta na zapadu bila daleko manja od one na kojoj je njemačka vojska porazila poljsku vojsku⁵⁶.

Za razliku od napada na Poljsku koja nije posjedovala ni mnogobrojne tenkove ni mnogobrojne zrakoplove i koja nije dovršila svoju mobilizaciju, anglo-francuske trupe raspolagale su sastavom od 3099 tenkova naspram 2580 njemačkih, 14 554 komada topničkog naoružanja kalibra većeg od 75 mm protiv 7378 njemačkih i gotovo podjednakim brojem zrakoplova od 3791 iako je Luftwaffe imao upola više bombardera. Ukupna jačina u ljudstvu savezničkih vojski iznosila je 3.785,000 ljudi u 147 divizija podijeljenih u tri vojničke skupine uz dodatak rezervi protiv njemačke vojske od 3.300,000 ljudi u 136 divizija raspoređenih u tri vojničke skupine uz rezerve⁵⁷.

6.1 Njemački udar na Nizozemsku

Njemačkim napadom na Nizozemsku i Belgiju 10. svibnja 1940. godine započela je prva faza njemačkih vojnih operacija na zapadnom bojištu. Tim napadom trebalo je uvjeriti savezničko vojno rukovodstvo da njemačka vojska radi ono što su oni predvidjeli, odnosno da je glavni pravac udara na sjeveru i u na centru bojišta. Njemačka vojska nije samo htjela zavarati savezničko, nego i brzo izbaciti Nizozemsku iz rata kako njezine divizije ne bi predstavljale problem u daljnjim vojnim operacijama. Već prvoga dana rata nizozemski su ratni planovi poremećeni kada su njemački padobranc i pješništvo prevezeni zrakoplovima zauzeli mostove kod Moerdijka, Gennepa i Rotterdamu prije no što su ih Nizozemci mogli onesposobiti i time ugroziti napredovanje tenkovskih i motoriziranih jedinica njemačke 18. armije⁵⁸. Francuzi su reagirali na njemački napad slanjem svoje 7. armije u pomoć Nizozemcima kod Brede, no njemački tenkovi koji su prešli most kod Gennepa udarili su joj u bok te se ona morala vratiti u Belgiju⁵⁹. Kada je sredinom dana 12. svibnja njemačka 9. oklopna divizija stigla do padobranaca koji su držali most kod Moerdijka i počela napredovati prema Rotterdamu, ozbiljno su ugrožene nizozemske jedinice koje su branile takozvanu Grebbelovu liniju istočno od toga grada. Već 13. svibnja Nijemci su se probili u

⁵⁶ Deighton L., str. 256. 258–262.

⁵⁷ Kitanović B., knjiga II., str. 305–309.

⁵⁸ Drugi svjetski rat, str. 119.

⁵⁹ Kitanović, B., knjiga II., str. 317.

„Nizozemsku tvrđavu”, a sljedećeg dana napuštena je i obrana Grebblove linije odakle su se Nizozemci povukli prema zapadu. Istoga dana zauzet je i Utrecht i bombardiran je Rotterdam što je uvjerilo Nizozemce da je daljnji otpor uzaludan, stoga su potpisali kapitulaciju već 15. svibnja⁶⁰.

6.2 Zavaravanje saveznika u Belgiji

Istoga dana kada je započeo napad na Nizozemsku, njemačka 6. armija podređena armijskoj grupi B (u čijem je sastavu bila i spomenuta 18. armija) krenula je u napad na Belgiju kako bi dala dojam da je točka udara i u centru savezničkog bojišta. U blizini grada Maastricha, gdje je njemačko-belgijska granica najuža nalazila se utvrda Eben Emael, a zauzimanje te utvrde i okolnih mostova bilo je nužno za prebacivanje njemačkih jedinica preko rijeke Meuse u Belgiji. Njemačke zračno-desantne jedinice već su prvoga dana rata uz minimalne žrtve zauzele nedovoljno obranjenu utvrdu i osigurale mostove u njezinoj blizini. Time su otvorene prometnice koje su vodile prema Antwerpenu, Bruxellesu i rijeci Dyle gdje su savezničke vojske očekivale njemački udar⁶¹. Dana 13. svibnja njemačke jedinice započele su borbu s dvjema francuskim motoriziranim jedinicama koje su bile prethodnica savezničke vojske koja je napredovala na rijeku Dyle. Izvidnice Luftwaffea javile su da se iz smjera Pariza prema toj rijeci kretalo između 40 i 45 divizija francuske vojske i britanskoga ekspedicijskog korpusa, dok su njemačke pješake i tenkovske jedinice vršile pritisak na savezničku liniju kako bi im odvratili pozornost od onoga što je radila njemačka armijska grupa A na južnom sektoru⁶².

6.3 Prava točka udara i proboj francuskog bojišta

Kolone njemačkih tenkova nastupale su i nisu prošle neopaženo, no francuski general Maurice Gamelin, koji je ujedno bio i glavni zapovjednik svih francuskih snaga, nije pravodobno reagirao na mogućnost njemačkog napada na južnom sektoru. Gužva koju su prouzročile te kolone dok su se probijale kroz ardensku šumu donekle su usporile njemačko napredovanje, no ne toliko da ugroze njihov raspored. Gamelin je reagirao na tu opasnost

⁶⁰ Drugi svjetski rat, str. 119.

⁶¹ Deighton L., str. 281–287.

⁶² Drugi svjetski rat, str. 120.

tako što je na ugroženi sektor poslao 11 pješačkih divizija čije su prve jedinice do 14. svibnja trebale stići na obale rijeke Meuse. Međutim, to što su se njemačke tenkovske i motorizirane jedinice odvojile od ostatka vojske i nastavile napredovati oslanjajući se na vlastitu opskrbu značilo je da će one stići na drugu obalu te rijeke 13. svibnja. Jednu od tih kolona vodio je general Erwin Rommel protiv kojeg je na drugoj obali rijeke stajala 9. francuska armija. Zadatak te drugorazredne armije (jedinice francuske vojske na sektorima od Dinanta do Sedana bile su manje kvalitete nego ostatak francuske vojske jer su one trebale držati položaje koje Nijemci teoretski nisu trebali napasti) bio je baciti Rommela s lijeve obale Meuse, no njezine jedinice, izmorene dugim putem, to jednostavno nisu bile u stanju učiniti. Pokušaj da se iskoriste francuski tenkovi za protunapad otkazan je kada im pješaštvo nije došla u pomoć, a kada su Nijemci dovezli svoje tenkove i protutenkovske topove, mostobran je postalo još teže zauzeti⁶³.

U međuvremenu, na krajnjem jugu od 13. do 14. svibnja kod Sedana general Heinz Guderian prelazio je rijeku Meuse na slaboj točki u francuskoj obrani između 9. i 2. armije. Njemu je dana i velika zrakoplovna potpora što je dodatno omelo pokušaje francuske vojske da zaustavi rupu u obrani i uvelo dodatnu pomutnju među francuskim jedinicama. Pod žestokim napadnom njemačkog zrakoplovstva francuske jedinice krenule su u paničan bijeg što je samo pogoršalo situaciju na bojištu, a tome su pridonijele i lažne informacije koje su tvrdile da njemački tenkovi prelaze rijeku i nastupaju u francusku pozadinu⁶⁴.

Tri francuske oklopne divizije koje su trebale začepiti rupe u francuskoj obrani i koje su možda zaustavile njemački prodor zatajile su pri izvršenju svojih zadataka. Francuska 3. oklopna divizija otkazala je svoj protunapad na Guderiana i odlučila braniti položaje na kojima se zatekla, dok je 1. francusku oklopnu diviziju 15. svibnja uništio general Rommel kada je ona uzimala gorivo na jednom svojem položaju. Istoga dana njemački inženjerci pod zapovjedništvom generala Reinhardta prešli su rijeku Meuse kod Montherea te je nakon tri dana borbe uništena i 2. francuska oklopna divizija. U tom trenutku opkoljenje najboljih savezničkih divizija na zapadnom bojištu bilo je samo pitanje vremena⁶⁵. Dana 16. svibnja Winston Churchill otputovao je u Pariz kako bi ohrabrio svoje francuske kolege, no od

⁶³ Deighton L., str. 289–299.

⁶⁴ Deighton L., str. 304–320.

⁶⁵ Deighton L. str. 320–326, 330.

Gamelina je saznao da francuska vojska više nema rezervi s kojima bi mogla izvesti protunapad⁶⁶.

6.4 Zatvaranje obruča i slom francuske vojske

Proboj njemačkih trupa tekao je neometano sve do 21. svibnja kada su Rommelovu 7. oklopnu diviziju sa sjevera Arrasa napali ostaci britanskih i francuskih oklopnih jedinica, dok je jedna druga oklopna jedinica napala SS diviziju Totenkopf. Tek je intervencija topništva i njemačkog zrakoplovstva u ranim večernjim satima natjerala anglo-francuske trupe na povlačenje. Sličan napad poduzet je s juga na bok njemačkih kolona iz Cambrai, no i taj je odbijen⁶⁷. Ta činjenica svjedoči o tome da je protunapade bilo moguće izvesti kada je situacija to zahtijevala i da su takvi protunapadi bili usmjereni na one njemačke mostobrane na rijeci Meuse, vjerojatno bi bili uništeni. Guderianovi tenkovi koji su u deset dana prešli 300 kilometara 20. svibnja stigli su do obala La Manchea, a pod pritiskom njemačke 18. i 6. armije anglo-francuske i belgijske trupe užurbano su se povlačile prema obali i Dunkerqueu. Guderian je bio spreman uništiti sve opkoljene trupe kod Dunkerquea, no Hitler je 24. svibnja dao naredbu da se napad obustavi, naredbu koju nije povukao sve do 4. lipnja kada je već bilo evakuirano 338 226 savezničkih vojnika iako je tu evakuaciju neprestano napadalo njemačko zrakoplovstvo. Pravi uzrok zašto je obustavljen napad i danas je predmet rasprave, no njemački je Blitzkrieg na ovaj ili onaj način izbacio te ljude iz rata⁶⁸.

Ono što je ostalo od francuske i britanske vojske reformiralo se 4. lipnja na obrambenoj liniji između Abbevillea i švicarske granice pod zapovjedništvom generala Weyganda. Rezerve za tenkove, topništvo i pješništvo bile su nepostojeće tako da se u slučaju proboja bojišta nije moglo učiniti ništa. Iako se bojište držalo nekoliko dana i zadavalo Nijemcima ozbiljne gubitke, ipak je probijeno 11. lipnja, a Pariz je pao bez borbe tri dana kasnije. Francuska vlada više nije imala ni snage ni volje za daljnjim otporom unatoč Churchillovim nagovorima pa je sklopila primirje s Njemačkom 21. lipnja 1940. godine. Od početka kopnenih borbi na zapadnom bojištu pa do pada Francuske prošlo je 46 dana što se može

⁶⁶ Drugi svjetski rat, str. 127.

⁶⁷ Drugi svjetski rat, str. 123–124.

⁶⁸ Drugi svjetski rat, str. 131–139.

smatrati najvećim pothvatom Blitzkriega ili bilo kojeg tipa mobilnog ratovanja u povijesti do tada⁶⁹.

⁶⁹ Drugi svjetski rat, str. 144–150.

VII. PORAZ NA ISTOČNOM BOJIŠTU 1941. – 1943.

7.1 Preambiciozni ciljevi

Efektivni slom Blitzkrieg je doživio na istočnom bojištu kada se protiv njega posložilo nekoliko važnih čimbenika. Njemačka vojska od tri milijuna ljudi raspoređena u tri armijske grupe krenula je 22. lipnja 1941. u napad na SSSR. Te armije raspolagale su sa 3332 tenka, 74 motorizirane divizije i 2000 zrakoplova. Ono što su Nijemci podcijenili bio je opseg snaga SSSR-a koje su raspolagale sa 24 000 tenkova, više od 10 000 zrakoplova i 9 milijuna ljudi⁷⁰. Istina je da su ti tenkovi i zrakoplovi bili zastarjelog tipa, no to ne znači da su bili beskorisni, a vojska SSSR-a mogla ih je jednostavno bacati na njemačku vojsku u pokušaju da uspori njezino napredovanje. Zadatak je bio zauzimanje velikog prostora SSSR-a zapadno od linije Arhankelsk – Astrahan s prodorima prema Lenjingradu, Moskvi i Kavkazu. Na tom području nalazila su se polja nafte, žita, industrija i centri populacije koji su bili važni za Hitlerove planove. Početni uspjesi bili su dobri jer su njemačke postrojbe do 16. srpnja u probouju do Smolenska zarobile 100 000 ljudi, 2000 tenkova i 1900 komada topničkog naoružanja, a slične scene odvijale su se sjeverno i južno od Smolenska. Međutim, do rujna Nijemci su ostali bez više od polovine svojih tenkova zbog kvarova ili gubitaka u borbi koje nisu mogli nadomjestiti, dok su snage SSSR-a imale naizgled nepresušne rezerve ljudi i tehnike. Tada su se počeli javljati stari problemi koji su spomenuti još u Prvom svjetskom ratu, a nizali su se jedan za drugim. Počelo je od promjena u operativnim planovima koje je radio Hitler pa je negdje zaustavljeno napredovanje. Jedinice nisu dobivale dodatnu popunu uz koju bi nastavile napredovanje ili su se jednostavno izmorile, otpor SSSR-a postajao je sve jači unatoč njihovim gubicima, a prostor koji je ostajao iza Nijemaca imao je malo dobrih prometnica koje nisu bile oštećene pa je zatajila i logistika. Vremenske prilike usporavale su napredovanje pa je u pitanje doveden raspored kojeg su se Nijemci pridržavali. Na sve to treba nadodati da je SSSR neprestano formirao nove obrambene linije koje su Nijemci morali zauzimati jednu za drugom i tako sve do Moskve i Lenjingrada ispred kojih su stigli u zimu 1941.⁷¹

⁷⁰ Drugi svjetski rat, knjiga I., str. 236–237.

⁷¹ Drugi svjetski rat, knjiga I., str. 256–258.

Izmorene i pod pritiskom nepovoljnih vremenskih uvjeta njemačke trupe krenule su opkoljenje Moskve početkom studenoga i na nekim mjestima nakon mukotrpane borbe čak su probile obrambenu liniju SSSR-a. No u prosincu jaki protunapad divizija SSSR-a s istoka odbacio je Nijemce nekoliko stotina kilometara od Moskve⁷².

7.2 Blitzkrieg SSSR-a na Donu

Budući da nije zauzela ni Moskvu ni Lenjingrad i da je pretrpjela do tada najveći poraz na nekom ratištu, njemačka vojska tako se našla u borbi koja će biti odlučena time tko ima više resursa ako se situacija na bojištu ne promijeni. U pokušaju da zauzmu naftna polja Kavkaza i industrijska postrojenja na rijeci Don koja su im bila potrebna, pokrenuli su takozvani „Plavi plan” 28. lipnja 1942. godine. Kombinacija brzog prodora i nedostatka jakoga ruskog otpora uvjerila je Hitlera da snage SSSR-a više ne raspolažu s dovoljno jedinica da se brane na južnom dijelu bojišta što ga je navelo da promijeni prvotni plan. Armijska grupa A dobila je više oklopnih vozila i trebala je zauzeti Kavkaz⁷³. Armijska grupa B, kojoj bi ti tenkovi vjerojatno bili od veće pomoći, upućena je da pod zapovjedništvom generala Friedricha von Paulusa zauzme Staljingrad na obalama Volge. Toj armijskoj grupi pripadale su i vojske njemačkih saveznika Talijana, Rumunja i Mađara. Od kolovoza do prosinca Nijemci i njihovi saveznici pokušavali su bezuspješno izbaciti snage SSSR-a iz Staljingrada gurajući ih prema obalama Volge. Iskustvo njemačkih tenkova borbama u Varšavi 1939. ponovilo se i u Staljingradu gdje su oklopne jedinice, inače namijenjene za prodor neprijateljske linije kako je diktirala doktrina Blitzkriega ubačene u urbanu borbu. Tako usredotočeni na Staljingrad, Nijemci nisu uočavali da im snage SSSR-a na sjeveru i jugu planiraju dati svoju verziju Blitzkriega⁷⁴.

Ofenziva SSSR-a kodnog imena „Uran” pripremana je u tajnosti još od listopada 1942. godine. Protiv Talijana i Rumunja jugozapadno od Dona stajale su tri vojske generala Vatutina, pod generalom Rokosovskim na potezu od Kletskog do Staljingrada nalazile su se još tri vojske, dok su četiri vojske generala Jerjomenka držale bojište prema Staljingradu. Njima su za potporu dodijeljena 894 tenka, 14 218 komada topničkog oružja i četiri zrakoplovne vojske. Prodor SSSR-a počeo je 19. studenoga sa sjevera, a dan kasnije otpočeo je i prodor s juga. Rumunjske trupe, nespreme i neadekvatno opremljene, razbijene su već prvog dana napada, a 23. studenoga kod Kalača snage SSSR-a odsjekle su Paulusovu 6.

⁷² Drugi svjetski rat, knjiga I., str. 310–320.

⁷³ Sulzberg C. L., Drugi svjetski rat, str. 286–287.

⁷⁴ Drugi svjetski rat, knjiga II. Mladost, Zagreb 1980. god., str. 76–90.

armiju i nanijele im gubitke od 160 000 mrtvih, ranjenih i zarobljenih. Do kraja mjeseca probijena je i linija Verh – Kurmojarska – Ketčenjeri što je dodatno odvojilo i izoliralo opkoljene njemačke snage u Staljingradu⁷⁵.

7.3 Bitka kod Kurska – slom njemačkog Blitzkriega

Nakon pada Staljingrada i uništenja Paulusove vojske omjer snaga sve se više kretao u korist SSSR-a. Od travnja 1943. godine obje su strane pripremale svoje snage za borbenu djelovanje na području južne Rusije, između gradova Orel i Belgorod. Na tom prostoru napadi i protunapadi snaga SSSR-a i njemačkih snaga stvorili su izbočinu u njemačkoj liniji oko grada Kurska gdje je SSSR koncentrirao tadašnju glavninu svojih snaga⁷⁶.

Njemački plan bio je izvršiti prodor u pozadinu SSSR-a s točkama udara na sjeveru i jugu kurske izbočine. Pravci prodora trebali su se spojiti istočno od Kurska i tako okružiti i uništiti trupe SSSR-a. U tu svrhu za napad je prikupljeno 50 divizija među kojima je je 16 divizija bilo oklopnih, a dvije su bile motorizirane, 10 000 komada topničkog naoružanja, 2700 tenkova i 2000 zrakoplova. Walter Model zapovijedao je 9. armijom na sjeveru, dok je južnom 4. zapovijedao Hermann Hoth. Dvadesetak divizija raspoređeno je na bokove snaga koje su trebale izvesti napad. Erich von Manstein nadgledao je planiranje operacije i odgađao njezin početak dok nisu pristigli novi njemački tenkovi⁷⁷.

Generali SSSR-a Žukov i Vasiljevski pretpostavljali su da će njemačke snage pokušati uništiti kursku izbočinu te su poduzeli mjere da se to ne dogodi. Za razliku od poljske vojske koja nije računala na mogućnost iznenadnog prodora i anglo-francuskih snaga koje nisu raspolagali rezervama kada je proboj ostvaren, generali SSSR-a imali su jedan alternativni pristup. Umjesto da dočekaju njemačke udare na jednoj liniji obrane i da polože nade u to da ona neće biti probijena, odlučili su prihvatiti koncept „duboke obrane”. Prema tomu naglasak je bio na dubini obrane, a ne na njezinoj širini. Na mjestima gdje se očekivao njemački napad obrana je izgrađena od 120 i 190 do 300 kilometara u dubinu ruske pozadine. Zapravo se radilo više o obrambenim „poljima” nego o liniji te su one trebale postupno zaustaviti bilo kakav pokušaj proboja. Ta polja ispresijecalo je 10 000 kilometara rovovske mreže s minskim poljima, bunkerima i različitim protutenkovskim i protupješačkim zaprekama. Jasno je da je jedino vojska SSSR-a mogla pronaći prostor, materijal i ljudstvo za takav pothvat te da bi

⁷⁵ Drugi svjetski rat, knjiga II., str. 92–94.

⁷⁶ Drugi svjetski rat, knjiga II., str. 280–285.

⁷⁷ Drugi svjetski rat, knjiga II., str. 281.

sličnu obranu mogla kopirati neka druga europska zemlja. Za obranu i protunapad u pripravnosti je stajalo više dva i pol milijuna ljudi s 5200 tenkova, 28 500 komada topničkog oružja te 3530 zrakoplova. SSSR je također znao točno vrijeme i pravac njemačkog napada te je pripremao preventivno topničko bombardiranje⁷⁸.

Topničke snage SSSR-a, znajući da će njemačke trupe napasti u 3 sata ujutro 5. srpnja započele su s preventivnim udarom 40 minuta ranije što je odgodilo početne njemačke napade za dodatna 2 sata. General Model krenuo je sa svojim tenkovima u proboj iz smjera Orela, no do 11. srpnja probili su se jedva dvanaest kilometara. Gusta mreža obrane koju su postavile snage SSSR-a nije dopuštala njemačkom pješastvu da pomogne tenkovima pa su i oni morali usporiti svoje napredovanje. Na jugu kod Belgoroda general Hoth imao je nešto više sreće kada je u borbu poslao približno 1000 tenkova i do 10. srpnja uspio prodrijeti 35 kilometara kroz obranu SSSR-a. Nakon dva dana, 12. srpnja Hoth je promijenio svoj pravac napredovanja i naletio na tenkove generala Vatutina kod Prohorovke. Tu je došlo do jednog od najvećih tenkovskih okršaja Drugoga svjetskog rata. Borbi su se pridružili zrakoplovi i samohodno topništvo, a ishod te manje bitke smatra se neriješenim s obzirom na to da nijedna od sukobljenih strana nije ostvarila svoje prvotne ciljeve. Svi pokušaji njemačkog prodora obustavljeni su 17. srpnja kada je naređeno da se zauzeti položaji brane pod svaku cijenu. Do sredine kolovoza Nijemci će se povlačiti pred jakom protuoferzivom SSSR-a koja će im oteti izbočine kod Harkova, Belgoroda i Orela te ih nastaviti progoniti sve do Dnjepra⁷⁹.

⁷⁸ Drugi svjetski rat, knjiga II., str. 292–293.

⁷⁹ Drugi svjetski rat, knjiga II., str. 293–294.

VIII. ZAKLJUČAK

Kada je njemačka vojska krenula s primjenom Blitzkriega u Drugom svjetskom ratu, iznenadila je svoje protivnike munjevitim prodorima i bitkama okruženja, no ako bi se nekoga na njemačkoj strani pitalo za mišljenje, on ne bi govorio o iznenađenju. Još od Friedricha II. pa do Drugog svjetskog rata u njemačkim vojnim krugovima uvijek se razmišljalo o mobilnom ratovanju i kako ga razvijati usporedo s razvojem drugih doktrina. Rat na više bojišta ono je čega su se Nijemci uvijek bojali i što su uvijek pokušavali izbjeći, a Blitzkrieg je bio jedina metoda koja im je privremeno omogućila da u tome i djelomično uspiju. Drugim riječima, napokon je za promjenu nešto funkcioniralo kako je bilo zamišljeno. Schliffenov plan bio je pokušaj da se vodi mobilan rat i brzo porazi protivnika, no nije uspio. Njemačka proljetna ofenziva ili Kaiserschlacht bio je pokušaj da se mobilnim ratovanjem brzo okonča rat koji nije uspio. Unatoč tim neuspjesima njemačka vojska nije odustala od ideje mobilnog ratovanja, već je nastavila na njezinu razvoju između dva svjetska rata, a što su drugi nazvali Blitzkriegom. Zatajio je pri sukobljavanju s protivnikom koji si je mogao priuštiti obranu u dubinu i ustupanje teritorija kakvih je tada bilo malo. Najveći uspjeh Blitzkriega možda nije bio brzi poraz Poljske, Francuske ili neke druge zemlje, već njegov opstanak u doktrinama suvremenih vojski koje ga upotrebljavaju pod drugim imenom kao alternativu dužem vojnom sukobu. Doktrina prema kojoj djeluje NATO može svoje korijene pronaći u doktrini Blitzkriega, a u prilog tome da pozicijsko ratovanje više nije u interesu većine zemalja govori činjenica da se više ne grade velike obrambene linije i utvrde poput onih na liniji Maginot u Francuskoj.

IX. BIBLIOGRAFIJA

Knjige

1. B. V. Boek (1975.) *BERICHT VAN DE TWEEDE WERELD OORLOG (Drugi svjetski rat knjiga I)*, za jugoslavensko izdanje: Mladost, Zagreb, 1980.
2. B. V. Boek (1975.) *BERICHT VAN DE TWEEDE WERELD OORLOG (Drugi svjetski rat knjiga II.)*, za jugoslavensko izdanje: Mladost, Zagreb, 1980.
3. Cravetto, Enrico (2008.) *11. knjiga, Doba prosvjetiteljstva (18. stoljeće)*, Institutio Geografico De Agostini S.p.a., za hrvatsko izdanje: Europapress holding, Zagreb
4. Deighton, Len (1979.) *BLITZKRIEG, From the Rise of Hitler, to the Fall of Dunkirk*, Bedford Square London, za jugoslavensko izdanje: *Munjeviti rat*, Centar za informacije i publicitet Zagreb, 1981.
5. Grbić, Gordan (2011.) *OKLOPNI AUTOMOBILI (190.-1945) knjiga 8.*, Omnes, Zagreb
6. Grbić, Gordan (2011.) *SREDNJI I TEŠKI TENKOVI (1935-1945) knjiga 2.*, Omnes, Zagreb
7. Kitanović, Branko (1986.) *Rat na zapadu, knjiga I.*, Istarska naklada, Pula, 1886.
8. Kitanović, Branko (1986.) *Rat na zapadu, knjiga II.*, Istarska naklada, Pula, 1886.
9. Price, Alfred (1969.) *The Pan/Ballantine Illustrated History of World War II.*, za jugoslavensko izdanje: *Hitlerova avijacija*, ALFA, Zagreb, 1977.
10. Stevenson, David (2004.) *1914-1918: The History of the First World War*, Penguin Books, London, za hrvatsko izdanje: *Fraktura*, Zagreb 2014.
12. Sulzberger, Cyrus Leo i urednici american heritagea (2009.) *Drugi svjetski rat*, Marjan tisak, Split

Internetski izvori:

13. Blumberg,Arnold Friedrich the Great's First defeat

URL: <https://warfarehistorynetwork.com/2016/12/16/frederick-the-greats-first-defeat/>
(posljednji pregled 17. svibnja 2020.)

14. Hawkins, Vince Friedrich the Great at Leuthen: Oblique order. URL:
<https://warfarehistorynetwork.com/2018/10/20/frederick-the-great-at-leuthen-the-oblique-order/>
(posljednji pregled 17. svibnja 2020.)